

Мирјана Радојичић

Универзитет у Београду,
Институт за филозофију и друштвену теорију

ОД ПОСРЕДНИКА У ОПШТЕЊУ ДО ФАКТОРА ИСХОДА РАТОВА - ЗАПАДНИ МЕДИЈИ МАСОВНИХ КОМУНИКАЦИЈА И ЕХ-ЈУГОСЛОВЕНСКА КРИЗА *

“У балканском сукобу медији су постали покрет, једна од зарађених страна, која се више није ни приказивала као неутрална и непристрасна.”¹⁾

Петер Брук

“Успешна сатанизација Срба (...) један је од највећих тријумфа пропаганде у нашем добу.”²⁾

Едвард Херман

Сажетак

Западно-европски и амерички медији масовних комуникација су били један од значајнијих инструмената спољног интервенисања у ех-југословенску ратну драму током свих петнаестак година њеног трајања. Њиховом елаборирању сложеног ех-југословенског случаја посвећен је овај рад. Он почње ауторкиним увидом да западно-медијска ефикасност у претходно назначеном смислу не мо-

* Текст је резултат рада на пројекту Института за филозофију и друштвену теорију бр. 43007, који финансира Министарство за науку и просвету Републике Србије. Део је веће целине која ће под насловом „Глас вапијућег у пустињи - распад/разбијање Југославије у међународно-етичкој перспективи“ ускоро изаћи из штампе.

- 1) Петер Брук, “Хушкашко новинарство”, у: *Србија мора умрети*, ”Филип Вишњић”, Београд, 1995, стр. 14.
- 2) Едвард Херман, С., „Сатанизација Срба као пропагандни удар“, интернет документ без пагинације доступан на: <http://nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/satanizacija-srba-kaoo-propagandni-udar.html>.

же бити ваљано схваћена изузме ли се из ширег склопа етички веома спорних карактеристика медијског функционисања Западних друштава у свеколиком модерном добу. Тим карактеристикама ауторка се бави у уводном делу рада, а потом се усредсређује на западно-европску и америчку комуникологију ех-југословенске кризе. Изводима из Западних штампаних и електронских медија она илуструје становиште да су исти све време трајања кризе имали улогу једне од зараћених страна која се, како су приметили неки аутори, није ни приказивала као неутрална и непристрасна. Као таква, западна масовна општила су се, закључује ауторка, уместо у службу истине о комплексним западнобалканским међуетничким сукобима дуге и сложене предисторије, ставила у службу политичких интереса својих држава и интереса оних унутрашњих актера ех-југословенске кризе који су се с онима првима преклапали.

Кључне речи: *медији масовних комуникација, ех-југословенска криза, међународна политика, међународна етика.*

Западно-европски и амерички медији масовних комуникација су током свих десетак година трајања ех-југословенске ратне дезинтеграције били један од значајнијих инструмената за којима се посезало у њеном интензивном спољно-политичком третирању. Њихова ефикасност у претходно назначеном смислу не може, међутим, бити ваљано схваћена изузме ли се из ширег склопа етички веома спорних карактеристика медијског функционисања Западних друштава у свеколиком модерном добу. Западна медијска тржишта формирана на либералним принципима слободне конкуренције дуги низ протеклих деценија усмеравају медије у бесомучну потрагу за новинама, а површност и сензационализам испостављају као кључну пословну стратегију³⁾ која обезбеђује прођу код пробирљиве публике. Размена информација настала као израз потребе да се подстакне промет роба, попримила је сасвим неочекиван ток - вести су и саме постале *роба*. "Извештавање као професија подлеже стога истим законима тржишта, чијем настанку има да захвали за своје постојање уопште", закључује Хабермас

3) Кинова (Keane) дескрипција елемената те стратегије гласи: "Свиди се уредничком деску; стигни на прву страну и остани испред свих других; опонашај предрасуде читалаца; стани на страну националистичке хистерije и разголићених фотографија с треће стране; бори се за "скандал око попа хомосексуалца" и сличне ексклузивне сензације са што је могуће мањим законским последицама; ни у чему се немој емотивно ангажовати; ако је потребно насрни на приватност тако да постидиш и провалника, а све време објашњавај субјектима да ће њихова спремност на сарадњу помоћи другима које мучи иста мука" Cf. Џон Кин, *Медији и демократија*, ИП "Филип Вишњић", Београд, 1995, стр. 77.

(Habermas).⁴⁾ Слобода говора - једна од кључних политичких вредности раног либерализма деградирана је на ниво компромитованог права, а тржиште се врло брзо испоставило као институционални аранжман који ограничава моћ журнализма да формира истинито обавештено и критичко грађанство, тај *conditio sine qua non* истински демократских друштава као политичког идеала модерности.⁵⁾

Упркос свему изреченом, свет је, из комуниколошке перспективе посматрано, још увек оно што је током целе епохе модерности био - *vest* и *vice versa* - вест је још увек све(т), а онај његов сегмент који не налази своје место у њој опстаје на самој ивици опасности да буде третиран као непостојећи, о чему недвосмислено сведочи и орвеловски интониран аксиом постмодерног колико и модерног журнализма - оно о чему медији нису известили није се ни догодило!⁶⁾ Ако је предмодерно доба карактерисала *оскудица* информација, модерна и постмодерна епоха постају препознатљиве по њиховој *хиперпродукцији*. Живимо у "информационим друштвима велике густине" (Р.Мелучи-Melucci).

На социјално-психолошком плану ти процеси се реперкутују презасићеношћу медијске публице хиперпродукованим информацијама,⁷⁾ њеним десензибилизовањем за њихов, бар интенционално примаран - чињенички садржај и усмеравањем у потрагу за оном њиховом споредном и секундарном (уколико је уопште има) - лудичком димензијом.⁸⁾ Теоретичар медија је данас у деприви-

4) Cf. Јирген Хабермас, *Јавно мњење*, Култура, Београд, 1969, стр. 31.

5) Опширније о томе у: John O' Neill, "Journalism in the Market Place", in: *Ethical Issues in Journalism and the Media* (eds. Andrew Belsey & Ruth Chadwick) Routledge, London, 1995, pp. 15-32.

6) "Све је подвојено кроз симулацију. Предела кроз фотографију, жене кроз сексуални сценарио, мисли кроз писање, тероризам кроз моду и медије, догађаји кроз телевизију. Као да ствари постоје само кроз ту необичну намену. Можемо се запитати да ли и сам свет постоји само у функцији рекламе која се о њему може направити у неком другом свету", опомиње Жан Бодријар. Cf. Jean Baudrillard, *America*, Verso, London & New York, 1988, p. 23. Бодријар, очигледно, жели да акцентира снажну медијску тенденцију *дереализовања*, толико снажну, сматра Светозар Стојановић, да би, проширујући наш речник, требало говорити: „о *импичистичком* а не само информатичком друштву; *импичистичким* мас-медијима, а не напросто мас-медијима; јавном *импичу* а не само јавном мњењу; *импичологији* а не само идеологији; *импичолатрији* а не само идолатрији; *импичологему* а не само идеологему; више о борби, чак и рату *импича*, него о борби и рату идеја; *импичоухушкачима*, а не само ратноухшкачима,..." Cf. Светозар Стојановић, *На српском делу Титоника*, ИП "Филип Вишњић" & ЦСИ, Београд, 2000, стр.138.

7) "Публицитет данас више личи на грудвање с мећавом, или пуштање мехура од сапуннице у топли летњи ваздух", увиђа Џон Кин. Cf. Џон Кин, *Медији и демократија*, цит. издање, стр. 134.

8) „Сва своја новинарска предавања почињем сентенцом: Новинари су људи који *стварају* догађаје", признаје Џеј Роузен (Rosen). „Користим је како бих контрирао идеји коју моји студенти преузимају од других својих професора, која гласи да су журналисти љу-

легованој позицији сведока чињенице да свет све више постаје медијска позорница, позорница медијског спектакла, чак и у оним својим најмање спектакуларним - трагичким аспектима (масовна људска страдања, природне катастрофе, болести, ратови). Новинарски успех све чешће значи “катастрофалан пожар у којем је изгорела његова жртва“ (А. Х. Либлинг). Редак по природи, „несрећан случај биће одсада део свакодневнице. Још боље, као у случају авиона Пола Морана, могао би се претворити у предмет визуалног уживања који би се могао поново понудити по вољи и према коме би се широка публика ускоро показала незаситом”, упозорава Пол Вирилио (Virilio).⁹⁾ Логика информисања и логика игре у потпуности су се измириле, а историјски процес промене функције грађанске јавности о којем говори Хабермас, чини се, приведен крају. Њена некадашња критичка функција регредирала је до функције пасивне, деполитизоване рецептивности. Тај процес Хабермас назива рефеудализацијом грађанске јавности. Јавност више не настаје критичким просуђивањем, она се вештачки “ствара”.

Ове социо-културне чињенице на које су комуниколози указивали још у време када се ова научна дисциплина заједно са својим предметом тек помањала, могуће је разумети само ако се имају у виду неке глобалне промене у сфери масовне културе до којих је средином века дошло појавом телевизије. Јер „видео технике, интерактивна телевизија и све што долази потом само су њене усавршене варијанте. Револуција се већ одиграла, (...) телевизија је изменила наш чулни живот и наше менталне процесе.“¹⁰⁾ Трансцендирајући историјске баријере језика и мобилности, „она је по-

ди који *проналазе* догађаје – који их просто препознају свуда око себе, који прикупљају чињенице, откривају новости, уочавају приче и слично.” Cf. Jay Rosen, & Adam Michnik, “The Media and Democracy: A Dialogue”, *Journal of Democracy*, Vol. 8, no. 4/1997, p. 90.

- 9) Cf. Пол Вирилио, *Информатичка бомба*, Светови, Нови Сад, 2000, стр. 89. О томе и низу других етичких проблема са којима је суочена пракса савременог Западног јурнализма упоредити: Andrew Belsey & Ruth Chadwick, (eds.) *Ethical Issues in Journalism and the Media*, Routledge, London, 1995, посебно поглавље “Ethics and Politics of the Media”. О томе такође и у: Дејл Жакет, *Новинарска етика - морална одговорност у медијима*, Службени гласник, Београд, 2007.
- 10) Cf. Маршал Маклуан, *Познавање опитила - човекових продужетака*, Просвета, Београд, 1971, стр. 401. Упоредити такође и: Мирољуб Радојковић, одредница „Информација“ у: *Енциклопедија политичке културе*, цит. издање стр. 412. Према Роперовом (Roper) истраживању спроведеном раних осамдесетих година протеклог века, 77 одсто испитаника одговара да је највише информација о кризи америчких таласа у Ирану, добавило посредством телевизије, наспрам само 26 процената оних који наводе новине као главни извор. У сличном Роперовом истраживању спроведеном у не-кризним условима око 65 одсто испитаника наводи да највећи део информација ‘о ономе што се дешава у свету’ добија од телевизије, наспрам 47 процената оних који као извор информисања наводе новине. Cf. Burns W. Roper, “Trends in Attitudes toward Television and Other Media: A Twenty-Two Year Review”, Report for the Television Information Office,

стала примарни заједнички извор свакодневне културе иначе веома хетерогене популације.¹¹⁾ Њеним продором у медијску „галаксију“ савремених друштава драматизација је постала преовлађујућа форма аргументације или презентације чињеница. „Театралност је заузела место рационалне анализе.”¹²⁾ Кућа-дом постаје поново „место огромних психо-афективних улагања, личне микро-економије, место где модерна јединка покушава да опет пусти корен. (...) Кућа је затворена, зачаурена, али се отвара према свету захваљујући *телевизији*, која успоставља нову везу са њим, стварну и имажинарну: од сада се насиље и агресија преобраћају у *представу*”, обзнањује Едгар Морен (Morin).¹³⁾

а) Сложена *ex-југословенска криза и западно-медијске стратегије њеног поједностављења*

Ове генералне карактеристике функционисања медија масовних комуникација у Западним друштвима, интензивно су експлоатисане током вишегодишњег трајања *ex-југословенске кризе*, односно њеног комуникационог третирања У својој, медијски не-посредованој реалности она је, примећује Дајана Џонстон (Johnstone)¹⁴⁾, обесхрабрујуће сложена, морално неодређена, њен чињенички сплет је тешко пратити, оптерећена је сложеним историјским наслеђем, реалним страховима и преварама на свим странама. У већини Западних масовних медија тако компликоване вести немају »прођу«, нити се њима може обезбедити подршка њихових адресата за моделирање наречене кризе по интересној мери само неких од њених бројних унутрашњих и спољњих актера. „Као војник у Босни – сведочи један 'мировњак' Уједињених нација - био сам замољен од стране једне америчке телевизијске екипе да је одведем до једног спаљеног муслиманског села. Након што су снимили спаљене зграде, (...) ми смо им пунудили да их одведемо до српског спаљеног села. То је немогуће, одговорили су. То би збунило

New York, April 1981, наведено према: Doris Graber (ed.) *Media Power in Politics*, Congressional Quarterly Press, Washington, 1990, p. 302.

11) Cf. G. Gerbner, and oth., „Charting the Mainstream: Television’s Contributions to Political Orientations“, in: Doris Graber, (ed.), *Media Power in Politics*, цит. издање, стр. 137. О томе такође и у: Colin Seymour-Ure, *The political impact of mass media*, Sage Publications, Beverly Hills, California, 1974, посебно поглавље „The political context of mass media effects“.

12) Cf. Martin Eslin, „The Exploding Stage” Ideas, CBC Radio, October 1980, University of Toronto, наведено према: Ролен Лоример, *Масовне комуникације*, Клио, Београд: 1998, стр. 92.

13) Cf. Едгар Морен, *Дух времена*, БИГЗ, Београд, 1979, стр. 133-134, курзив М.Р.

14) Cf. Дајана Џонстон, „НАТО и нови светски поредак: идеали и лични интерес“, у: Филип Хемонд, и Едвард Херман (прир.), *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 31.

наше гледаоце.”¹⁵⁾ Једини начин на се медијски “прода” таква, “збуњујућа“ ратна прича, био је да се сведе на морални наратив, са кривцем који ће се демонизовати и жртвом која ће изазивати сажаљење. Тржиште помогнуто “од фирми специјализованих за односе са јавношћу и лобија активних у Вашингтону, ускоро се определило за то да Србија буде једини кривац, а сви остали жртве. Тако је створен једноставан, стандардни медијски приступ коме су повремено противречили детаљи у извештајима са лица места, али је снажно подржаван на страницама листова резервисаним за коменатре”, разјашњава Џонстонова.¹⁶⁾ У прилог овом запажању сведочи и интервју француског новинара Жака Мерлиноа са Ј. Харфом, директором америчке агенције за односе са јавношћу *Ruder Finn*. Ова агенција је начинила договор са Изетбеговићевом администрацијом у Сарајеву да током рата служи као медијски саветник владе Босне и Херцеговине. Према договору, циљ им је био “да образују званичнике америчке владе, укључујући и чланове Клинтоновог Прелазног тима (*Transition Team*), медијске репортере, уреднике и продуcente о континуираној трагедији која се одвија у Босни.” Почетком августа 1992. године “*New York Newsday* је обелоданио аферу (српским) концентрационим логорима. Одмах смо искористили прилику, (...) једним потезом, били смо у могућности да презентујемо једноставну причу о добрим и лошим момцима, која ће се касније наставити сама од себе”, признаје Харф. “Али кад сте све то урадили, нисте имали никаквих доказа да је то што говорите истина. Имали сте само чланак у *Newsday*-у”, упозорава Мерлино. “Наш посао није да проверавамо информације. Нисмо ми за то опремљени. Наш је посао да убрзамо оптицај информација које су повољне за нас, да циљамо пажљиво одабране мете. Ми не потврђујемо постојање логора смрти у Босни, само објављујемо да је *Newsday* то објавио”, одговара Харф. “Да ли сте свесни тежине одговорности коју сте тиме преузели”, наставља Мерлино. “Ми смо професионалци”, одговара Харф. “Имали смо да урадимо посао и ми смо га урадили. Нисмо плаћени да будемо морални.”¹⁷⁾

15) Cf. Costel Georgehiu, „Media and Civil War“, NATO Parliamentary Assembly, Civilians Affairs Committee, November, 1998, наведено према: Емил Влајки, *Демонизација Срба: Западни империјализам, његови злочини, слуге и лажни*, ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2001, стр. 249.

16) Cf. Дајана Џонстон, „НАТО и нови светски поредак: идеали и лични интерес“, у: Филип Хемонд, и Едвард Херман (прир.), *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 32.

17) Наведено према: Емил Влајки, *Демонизација Срба: Западни империјализам, његови злочини, слуге и лажни*, ИКП „Никола Пашић“, Београд, 2001, стр. 249. Када је реч о америчком тржишту, предочава Дајана Џонстон, “слободна продаја идеја - било којих идеја - није исто што и слобода трагања за истином. Ту могу постојати збиља велике разлике. На 'слободном тржишту идеја', тривијалне или лажне представе могу имати бољу про-

Од стране оваквих *public relations* “професионалаца” препарирано, Западно медијско тржиште није имало никаквих потешкоћа да се сагласи са тиме да је Србија, како је Бил Клинтон тврдио, а *The New York Times* од 23. маја 1999. године пренео “срце европског мрака, регион бомбардованих џамија, убијених мушкараца и деце, силованих девојака.» Срби, тврдио је један од знаменитијих станара Беле куће, “нису изазвали само Први светски рат, не, без њих не би било ни холокауста.”¹⁸⁾ За бившег секретара иностраних послова САД, Ворена Кристофера (*CBS*, марта 1994) Срби су “неморална раса” а за америчког сенатор Џозефа Бајдена (*CNN* августа 1993) “убице беба”.¹⁹⁾ Према увидима Жака Ширака (*ТВ Euro News*, јуни 1995) исти су “народ без закона и без вере. То је народ разбојника и терориста.” *Der Spiegel* (24. април 1995) налази да су су Срби «кољачи, бандити смрти, убице Сарајева». За *The European* исти су “раса парија, труле јабуке у бурету Европе”. *Washington Post* (20. септембар 1992.) држи да су Срби “пси пуштени с ланца”, а *Atlanta Constitution* (24. децембар 1992) извештава да је “то људска животиња у најгорем издању. Ако јој се не супротстави и не заустави је цивилизовано друштво, звер ће тумарати. Она већ осматра Косово, настањено етничким Албанцима.» За *Defense nationale* (јуни 1997) «они су данас један болестан народ, већ одавно затрован, запао у опасну колективну параноју». Према интернет сајту *TWatch* “Срби су масовне убице, силеције, разбојници, отимачи земље, етнички чистачи, освајачи, ратни криминалци, такозвани народ с такозваним парламентима”. Исти су, прецизира се, “дводимензионални народ са жудњом за простотом и идеологијом тако базичном да се може разумети без напора. Њима су потребни непријатељи, а не пријатељи, да би фокусирали своје дводимензионалне идеје. Живот је за њих једноставна мелодија, никада оркестрација, или барем пријатна хармонија. Животиње користе своје ресурсе знатно срећније него ови наопаки створови, чија је припадност људској раси у великом закашњењу.» (Питер Јустинов - колумна у недељнику *The European*, 10.6. 1993.) Према *Times*-у од 7. августа 1992. године Срби су “хранили псе Муслиманима”, а према истом листу од 1. јануара 1993. године исти су “наређивали босанским Муслиманима да силују животиње. *Dayly*

ђу од озбиљних и важних чињеница, посебно када ‘слободним тржиштем’ доминирају конгломерати и монополи којима консензусом управља класа окренута стицању добити. *Сф.* Дајана Џонстон, *Ибид*, стр. 30.

18) *Сф.* Ханс Хофбауер, *Балкански рат: Разарање Југославије 1991-99*, ИП “Филип Вишњић”, Београд, 2001, стр. 136.

19) *Сф.* Мерџори Кон, „Не-хуманитарна оружана интервенција Сједињених Држава и НАТО-а као прекршај међународног права“, *Филозофски годишњак*, бр. 13/2000, стр. 326.

Mirror (4.1.1993.) сазнаје и то да ”српски доктори спроводе огавне експерименте на женама-затвореницама. Једна жена је, говори се, умрла после покушаја да роди пса”. Репортер француске државне телевизије *France 2* 10. маја 1999 године извештава да су ”Срби извадили једној трудници дете из утробе, пред њеним супругом. Њен муж је, у шоку, покушао да врати бебу у њену утробу”. *World Service BBC-a*, (август 1992) је у поседу сазнања да »Снајперисти српских паравојних формација добијају по 300 фунти за свако дете које убију. Намерно циљају у децу, због новца и због тога што је децу лакше убити. Пошто су мања, метак начини већу штету. Овако је убијено 400 деце, а 1100 рањено.«²⁰⁾

Миша Глени (Glenny), аутор књиге *Пад Југославије* који је у време рата у Босни радио за *BBC*-јев Светски сервис запазио је да у одсуству сваке озбиљне медијске дискусије на тему зашто се Срби боре »општи утисак јесте да је то отуд што су потпуни, махнити, сулуди, опаки, подли гадови.«²¹⁾ Западни медији су се, увиђа и Раца Томас (Thomas), ”претворили у међународну хорду која треба некога да линчује, понашајући се према Србима као да су осуђени од стране преког суда, без прилике да говоре или да се бране.»²²⁾

Жељени ефекат стигматизације српске стране у *ex*-југословенским грађанским ратовима је, ипак, најчешће произвођен аналогијом са емотивно импрегнираним савременим историјским симболима: Хитлером, Аушвицом и холокаустом. Ове речи циљају на модерне моралне апсолуте, можда једине преостале који још важе у нашим релативистичким временима, примећује Мик Хјум

20) Осврћући се на писање немачке штампе о збивањима на простору некадашње Југославије у посматраном периоду, новинар *Die Zeit* -а Михаел Туман (Tuman) закључује: ”Шта све ту не читамо: Срби као ’пљачкашки народ који воли да влада’, као ’потомци Цингис Кана, ’ученици Садама Хусеина’ или ’етнофундаменталисти’. Када треба, њихово име се претвара у ’србољашевике’ или ’радикалосрбе’. Карикатуристи цртају Србе као свиње које се ваљају, мутиране бикове, крволочне вукове, змије с два језика, стрвождере, гладне хијене и питбуле. Запад, дакле, није имао везе с људима, већ с монструмима.” *Сф.* Ралф Хартман, *Часни мешетари*, Прометеј, Нови Сад, 1999, стр. 142. Најисцрпнији приказ текстуалне продукције Западних медија у време *ex*-југословенске дисолуцијске кризе нуди књига Слободана Вуковића *Етика Западних медија - антисрпска пропаганда деведесетих година XX века*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци - Нови Сад, 2009. Веома информативан је и зборник Зорана Петровића Пироћанца *Избрисати српски вирус-мала енциклопедија расизма и шовинизма на крају миленијума*, Југоисток, Београд, 1999. Оба ова извора су интензивно коришћена током настајања овог рада.

21) Интервју за документарни програм *Channel Four*-а ”Journalists at War”, август 1993. године, наведено према: Мик Хјум, ”Нацификавање Срба, од Босне до Косова”, у: Филип Хемонд и Едвард Херман (прир.), *Деградирана моћ...* цит. издање, стр. 126.

22) *Сф.* Раца Томас, Ц, К., ”Балкански сукоб и међународна реакција: америчке и српске опције”, *Српска политичка мисао*, вол. 1, 1-4, стр. 152.

(Hume). »Најефикаснији начин да се неко данас демонизује јесте да се некако доведе у везу са искуством нацизма. (...) Модерна друштва у целини, не верују у постојање ђавола. Чак су и традиционалне западне цркве морале да ревидирају своје виђење пакла и проклетства у нашем секуларном времену. Оно, међутим, у шта ми верујемо јесу нацисти, као представа модерних изасланика пакла на земљи.«²³⁾ Усусрет тим веровањима, *Daily Mail* у свом издању од 29. марта 1999. године на насловној страни, испод слике на којој су била приказана албанска деца са Косова у камиону, а под насловом »Бекство од геноцида« упозорава: ”Њихова преплашена и збуњена лица враћају успомене на холокауст”. *Daily Mirror*, лист у којем се, иначе, фотографије штампају у колор техници, 1. априла 1999. године је објавио слику избеглица са мајком и дететом, снимљену у црно-белој техници, попут филма *Шиндлерова листа*, који третира проблематику холокауста. Под насловом »1939. или 1999«, лист је известио да је ”терор у нацистичком стилу јуче виђен на Косову као језиви ехо ратног холокауста”. Истог дана недељник *Sun* је свој извештај о Косову насловио недвосмисленим »Нацисти 1999. - српска округност је језовито подсећање на холокауст«.

Овај процес манипулативног 'нацификавања', упозоравају Хемонд (Hemond) и Херман (Herman)²⁴⁾, није само водио искривљавању приказа сукоба у Босни и на Косову, већ је и девалвирао нацистички холокауст, преведећи га у морални еквивалент ових локалних грађанских ратова. »Поредећи косовски сукоб са искуством нацизма, ми не само што поричемо ужасну јединственост холокауста, него и затварамо себе у сферу апсурдног поређења. (...) То је рђава историја и она доприноси креирању рђаве политике«, закључује Фергел Кин (Keane - *Independent*, 17. април 1999.). И Ели Визел (Wiesel), некадашњи заточеник нацистичког логора, подсећа да је холокауст био замишљен тако ”да уништи и последњег Јеврејина на планети. Да ли неко верује да су Милошевић и његови саучесници озбиљно намерили да истребе све Босанце, све Албанце, све муслимане на свету?» (*Newsweek*, 12. април). Није у питању то ”да ја верујем како Јевреји имају монопол на патњу”, огласила се тим поводом и Џулија Горин (Gorin). ”Али нека поређења са холокаустом превазилазе увредљивост - посебно када су искоришћена да би се манипулацијом добила јавна подршка за

23) *Сф.* Мик Хјум, »Нацификавање Срба, од Босне до Косова«, у: Филип Хемонд и Едвард Херман, *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 117.

24) *Сф.* Филип Хемонд и Едвард Херман, ”Увод” у: Филип Хемонд и Едвард Херман (прир.), *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 12.

рат који је колико апсурдан толико и неправедан» (*Jewish World Review*, 29. Април 1999.).²⁵⁾ Они који су покушали да упореде Хитлерову Немачку са Милошевићевом Србијом на овај начин “упустили су се у ризик губљења осећаја за перспективу и пропорцију. Хитлерова Немачка је била економски и војно доминантна држава у Европи, суперсила свог доба која је сву своју моћ користила за остварење империјалистичких циљева колонијалних освајања и расне супериорности. Милошевићева Југославија, насупротив томе, неефикасна је и економски немоћна држава која очајнички покушава да задржи оно што јој је остало од знатно смањене територије, после деценије рата и санкција», разабера Мик Хјум.²⁶⁾

То што наведени аутори именују “девалвирањем нацистичког холокауста”, “залажењем у сферу апсурдних поређења” и “губљењем осећаја за перспективу и пропорцију” били су, заправо, елементи једне циљно одабране пропагандне стратегеме којој се прибегавало понајвише у време напада НАТО-а на СРЈ с намером да се жртви агресије обезбеди несумњив статус врховног злочинца. “Пође ли то за руком, свака расправа постаје излишна, што ће рећи да се најбоље оправдање обезбеђује на тачки када се оно готово ни не тражи, и када су руке одрешене за деловање”, разјашњава Милан Брдар.²⁷⁾ Наиме, ако је Хитлер међу нама, реконструише Брдар овај правац медијски наметнутог дијалога пошиљаоца и примаоца политичке поруке, како можете да будете мирни, и морални у сопственим очима? То је, сматра овај аутор, доказано најефектнији начин интернационализације оружане побуне једне сецесионистички оријентисане етничке мањине. Јер, када се један унутрашњи сукоб, сличан многима који се дешавају у свету, дескрибује коришћењем метафора највеће могуће моралне тежине (“Хитлер”, “холокауст”), описана ствар не може да буде оно што би, иначе, била и што углавном јесте у већини других држава – терористичка активност која се решава мерама државе, односно полиције - него постаје “наша ствар” у моралном смислу. Као људско и морално биће, свако је, дакле, позван да се укључи и “допринесе решавању

25) “Ако су Милошевићеве акције ‘потпуно упоредиве’ са Хитлеровим и Стаљиновим, онда мора да смо погрешили стављајући те монструме тако високо на скали злотора у овом страшном веку. Невероватан закључак који јасно следи из уведене доктрине примењене на Србију, иако би било поучно видети је експлицитно постављену”, сугерише Ноам Чомски (Chomsky). *Сф. Ноам Чомски, Нови милитаристички хуманизам: лекције са Косова, Плато, Београд, 2000, стр. 123.*

26) *Сф. Мик Хјум, Ибид, стр. 120-121.*

27) *Сф. Милан Брдар, “Хуманитарна интервенција и теза о (де)нацификацији као функционални симулакрум”, Филозофски годишњак, 13/2000, стр. 315.*

проблема.”²⁸⁾ Као таква, ова стратегија је требало старим и знаковитим речима “да помогне новом злу да остане непримећено у својој малигности. (...) Зато је употреба речи као што су 'Хитлер' или 'фашизам' опасна: ново зло може се не само заташкати, већ и 'произвести' опредељивањем против старог зла: означавајући лажно или непотребно неке поступке, по правилу оне који му стоје на путу, тим старим терминима.”²⁹⁾

б) Западно-медијско третирање ех-југословенске кризе као „хушкашко новинарство најгоре врсте“ (В. Пиркер)

Тип медијског дискурса којем су америчка и западноевропска масовна општила прибегавала у комуникационом третирању ех-југословенске кризе није, како смо утврдили, био израз некреативности његових практиканата, већ пројектована медијска стратегија чији је циљ био да стигматизујућим (дис)квалификативима политичког противника лиши људских карактеристика, дехуманизује га и тиме, на посредан начин, ослободи етичке одговорности оне који су приправни да се са њим и физички обрачунају, штавише, да их мотивише и мобилизује на такве акте. Стога су његови медијски производи били најфреквентнији у периодима који су непосредно претходили некој од војно-казнених мера према српском народу (бомбардовање српских положаја у Босни и Херцеговини, протеривање српског становништва са хрватских подручја³⁰⁾, агресија НАТО-а на СРЈ,...), када је њиховом интензивном продукцијом („семантичким погромом“ - М. Брдар), уз низ других медијских манипулација (телевизијском сликом, новинском фотографијом,...) требало обезбедити сагласност тамошњег јавног мњења за планиране акције или им ретроактивно обезбедити морални легитимитет. Јер, и спољна политика се, нарочито ако и када је насилничка “такође мора продавати на тржишту. Постоји 'горњи сегмент тржишта', на коме су професионални геостратези, 'спољнополитичка заједница' са својим трустовима мозгова, елитним клубовима и озбиљним публикацијама. И постоји 'доњи сегмент тржишта' који се спушта тако ниско да захвата и британске таблоиде. Успешна политика је она која има прођу како на горњем тржишту, пошто је у складу са доминантним интересима, тако и

28) *Сф.* Милан Брдар, *Ибид*, стр. 315.

29) *Сф.* Јован Бабић, *Морал и наше време*, Просвета, Београд, 1998, стр. 57.

30) “Председник Туђман је изабрао тренутак кад су Срби на најнижој тојчи у међународној јавности, да би некажњено подузео акцију за реинтеграцију окупираних подручја – исправно увиђа *Le Journal de Geneve*”, *Сф.* “Хрватска одлучна: мирна реинтеграција одмах!, *Вечерњи лист*, 4.8.1995.

на доњем, јер је уклопива у постојеће стереотипе и побуђује задовољавајуће емоције”, предочава Дајана Џонстон.³¹⁾ Имајући то у виду, Мартин Вулкот, новинар лондонског *Guardian*-а, сугерише да убиство више од 2000 и изгон преко 200 000 Срба са хрватских подручја на којима су вековима живели “треба поздравити” (*Guardian*, 5. август 1999), док аутор уводника у *Independent*-у признаје да због речених догађаја “пада у искушење да постане еуфоричан” (7. август 1995.) Према париском *Le Monde* то је било »самотивисано етничко чишћење (6. август 1995). А неколико недеља по отпочињању агресије НАТО-а на СРЈ, амерички новинари су захтевали од својих политичких вођа “мање конверзацијску врсту рата”, жалећи што је до тада убијено премало цивила зато што “ми практично телефонирамо Србима како бисмо их обавестили да напади почињу, тако да они могу на време да евакуишу све цивиле који су се затекли у циљаним објектима”.³²⁾ И колумниста *Washington Post*-а, Чарлс Краутхамер, критикује “неподношљиво селективне” ваздушне нападе НАТО-а и поздравља чињеницу да “они коначно гађају циљеве – електране, складишта горива, мостове, аеродроме, телевизијске предајнике - где стварно могу убити непријатеља и цивиле у близини.” (8. април)³³⁾ А неколико месеци по окончању агресије, 12. новембра 1999. године канадски *Toronto Star* се пита где су остала, још непронађена од 11 334 укупно пријављених мртвих албанских тела, и одговара: ”Закопана у неозначеним гробовима. Растопљена у киселини. Заорана дубоко у земљиште. Срби имају искуства у уништавању лешева.”³⁴⁾ Стога пљачку српске имовине на Косову коју су вршили етнички Албанци након

31) Исту идеју Чомски изражава следећим речима: “Доктринарни систем који производи оно што у разговору о нашим непријатељима називамо ‘пропагандом’ је усмерен према два различита дела становништва. Један део, који се понекад назива и ‘политичком класом’, чини отприлике 20 одсто становништва, релативно образованог, мање-више горворно вештог, који учествује и у доношењу неких одлука. Њихово прихватање доктрине је кључно, пошто они могу да креирају и спроводе политику. Други део је осталих 80 процената становништва. Они су Липманови ‘посматрачи збивања’, које он назива и ‘збуњеним стадом’. Они треба да извршавају наређења и да се не мешају у послове важних људи.” *Сф.* Ноам Чомски, *Шта то у ствари хоће Америка*, Чигоја, Београд, 1999, стр. 72. На другом месту Чомски их назива метом “неопходних заблуда” у које их политички пропагандисти медијском стратегијом о којој је реч доводе, изнуђујући на тај начин њихов несвесни пристанак и подршку за планиране политичке акције. *Сф.* Noam Chomsky, *Necessary Illusions: Thought Control in Democratic Societies*, Oxford University Press, Oxford, 1989.

32) *Сф.* Philip Hemmond, “The rise of the laptop bombardier”, интернет документ без пагинације доступан на <http://www.spiked-online.com/index.php?site/article/6386/>

33) *Сф.* Сет Екерман и Цим Норекас, “Према сценарију Вашингтона: амерички медији и Косово”, у Филип Хемонд и Едвард Херман (прир.), *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 171.

34) *Сф.* Емил Влајки, *Демонизација Срба...*, цит. издање, стр. 327.

окончања агресије један дописник ББЦ-ја назива “суровом правдом” која се “могла очекивати” (15. јуни); други описује косовске Србе као “људе сада склоне хаотичном нередом и самоуништењу” (17. јуни); трећи прецизира да одлазе “стиснутих усана, носећи са собом мрачне тајне етничке мржње” (16. јуни); у *Sunday Telegraph*-у (13. јуни) Филип Шервел тврди да су Срби и овога пута “изабрали да се ‘очисте’”, именујући их “вероватно у свету најмање жаљења вредним избеглицима”.³⁵⁾ У односу према Србима погођеним ратом, било је, закључује Филип Хемонд, дословно мање симпатија него према псима. Британски *Mail* је, подсећа овај аутор, 20. августа 1999. године, посветио чак две странице ‘ратним псима’: псима-луталицама по просторима Косова, наводно ‘жртвама мржње’ коју су изазвали Срби. “Лист изражава свесрдну наду да ће Косово сада имати ‘псиће мира’, а такву пажњу и сажаљење никада није изразио за српске жртве сукоба.”³⁶⁾

Пристајање на овакву концепцију и праксу медијског третирања *ex*-југословенске кризе, обезбеђивало је Западном новинару сигурно и трајно присуство у медијима, а неретко и утирало пут ка највишим еснафским признањима. Тако су медијски урадци Роја Гатмана и Џона Барнса, засновани на грубим чињеничким неистинама ономе што се дешавало на просторима ратом погођеног Западног Балкана, 1993. године награђени највишим новинарским признањем - Пулицеровом наградом за новинарство. Гатман је пред почетак преговора у Лондону, на основу разговора са муслиманским избеглицима, обављеним у Загребу, објавио репортажу у којој у *својству очевидца* тврди “да српски освајачи у Босни држе два концентрациона логора у којима је погубљено или умрло од глади више од хиљаду цивила; да наоружани српски стражари воде сваког дана заробљенике на погубљење у групама од 10 до 15; да је 1350 људи побијено и мучено у околини Брчког између 15. маја и средине јуна; да је већина преклана; да се лешеве спаљују у

35) Тони Блер је, подсећа Харолд Пинтер, рекао да је ‘Милошевић опустошио сопствену земљу’. “Ова изјава ме је подсетила на причу о енглеској глумици и јапанском глумцу. Јапански глумац није могао да схвати зашто је енглеска глумица тако одбојна према њему, тако нељубазна. Пожалио се, на крају, редитељу. Рекао је ‘Ми треба сутра да сниммо љубавну сцену, а она неће ни да ми се насмеши, она просто на мене ни не гледа, не обраћа ми се. Како ми можемо да одиграмо љубавну сцену? Редитељ је запитао глумицу ‘Па, у чему је проблем, драга? Кобо је збиља изизетно фини човек.’ Глумица је погледала у јапанског глумца и рекла ‘Он можда јесте - али неки од нас нису заборавили Хиросиму.’“ *Сф.* Харолд Пинтер, “Предговор” за: Филип Хемонд и Едвард Херман, *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 7.

36) *Сф.* Филип Хемонд, “Рат трећег пута: нови лабуристи, британски медији и Косово”, у: Филип Хемонд и Едвард Херман, *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 209-10.

крематоријумима и претварају у сточну храну” итд.³⁷⁾ Џон Барнс је најпрестижније новинарско признање заслужио интервјуом са Бориславом Ераком, ментално оболелим Србином којег је представио као прототип “крволочног Србина”.³⁸⁾ Говорити истину сили „достојно је дивљења. Међутим, говорити сили оно што она жели да чује доноси много опипљивије награде”, закључује Роберт Хејден.³⁹⁾ Штавише, то истинољубље достојно дивљења, онима који су му били привржени током извештавања о југословенској кризи, уместо награда доносило је само непријатности, лишавања и одмазду надређених. Тако, након текста о процени америчке обавештајне службе да је Слободан Милошевић једина личност која би могла да допринесе разрешењу политичке ситуације на Балкану, Дејвиду Бајндеру *New York Times*, лист у којем је био запослен, није објавио више ниједан чланак, а шефу свог дописништва у Бону, Стивену Кинцеру, исти лист је одбио да објави два чланка у којима је извештавао о страхотама које су током рата у Босни претрпели Срби. Жак Мерлино, помоћник шефа редакције *Telefranc 2*, био је смењен због објављивања истине о маскру који су починили муслимани у улици Васе Мискина у Сарајеву и његова каријера “је била уништена” (П. Барио). Најзад, италијанска новинарка Милена Габанели је након објављивања интервјуа са хрватском заробљеницом која је признала да је са својим вереником убила десеторо Срба зато што ју је њен парох током мисе подстицао да то чини чим избије рат, доживела бројне непријатности на послу, њен случај је доспео до директора и председника *RAI*-а, а након тога био разматран и пред управом регионалног еснафа италијанских новинара.⁴⁰⁾

Однос између медија и званичне ратне пропаганде прикривенији је у ‘отвореним’ него у ‘затвореним’ друштвима. За ове постоје, примећује Дајана Џонстон, “подразумева се да власт, она

37) *Cf.* *New York Newsday*, Аугуст 2, 1992.

38) *Cf.* Дајана Џонстон, *Сулуди крсташи*, Атеље М, Београд, 2005, стр. 141.

39) *Cf.* Роберт Хејден, М., „Пристрасна ‘правда’: Људски правизам и Међународни кривични суд за бившу Југославију“, *Филозофски годишњак*, 13/2000, стр. 302.

40) Више о овим случајевима у: Слободан Вуковић, *Етика Западних медија*, цит. издање, стр. 60-63. И у случајевима неновинарских покушаја да се са страница Западних штампаних медија оспори “званична верзија” *ex*-југословенског медијског наратива, потенцијалним контрибуторима, какви су, рецимо, били група немачких интелектуалаца вољних да полемишу са Хабермасовим ставовима о агресији НАТО-а на СРЈ, обзнањеним његовим текстом “Bestialität und Humanität...” је, како сведочи Georg Megle, одговорано да за њихове прилоге нема места у наредним бројевима *Die Zeit*-а. *Cf.* Милан Брлар, “Логика Западних медија као логика моћи: од студије случаја српске кривнице до парадигме константног непријатеља”, у: *Комуникација, медији, култура*, годишњак Факултета за културу и медије Мегатренд универзитета, 2009, стр. 157.

иста која води рат, контролише информације и утиче на штампу и друге медије како ће бирати, искривљавати и повремено измишљати вести и тиме допринети јачању подршке јавности и ентузијазма за ратне напоре. У таквим друштвима многи људи су свесни да је власт цензор вести и не верују ничему што говоре медији под контролом државе. Преовлађујућа ратно-пропагандна настројеност медија у западним земљама, у тзв. *отвореним* друштвима, не може се објаснити цензуром, контролом и застрашивањем спровођеним од стране власти», закључује Џонстонова.⁴¹⁾ Оно чиме се може објаснити, додајемо ми, је својевољно изабрана служба државним и националним интересима коју искренији међу њима, попут Дена Редера, новинара CBS, као такву ни не поричу: “Ја сам амерички извештач (...), ја сам Американац. Владу Сједињених држава сматрам својом владом. И зато, кад пилоти Сједињених Држава у авионима Сједињених Држава искључе неке струје, за мене смо то учинили 'ми'. За то не намеравам да се извињавам.(...) И када је реч о сукобу у који су укључени Американци - (ви) можете да ме критикујете ако морате, осудите ме ако морате - али ја ћу се увек борити за нашу победу.” (аплауз из публике)⁴²⁾

Западноевропски и амерички медији масовних комуникација су - комуникологија *ex*-југословенске кризе је само на драстичан начин то потврдила - средства за остваривање политичких циљева држава на чијој територији делују; њихове владајуће елите, како каже Емил Влајки, „имају друга средства за точно информирање.”⁴³⁾ У случају о којем је било речи у овом тексту, по среди су циљеви, односно интереси који су се преклапали са интересима свих изузев српских актера једног комплексног балканског државно-територијалног разграничења. Стављајући се њима у службу, Западни медији масовних комуникација су од посредника у општењу веома брзо постали фактор практичног „разрешења“ сложене *ex*-југословенске кризе на начин који је, уместо њеног пацификовања и стварања претпоставки за стабилан и трајан мир, допринио њеном разгоревању и утирању пута новим сукобима, неким будућим исправљањима историјских неправди почињених на просторима турбулентног Балкана.

41) *Сф* Дајана Џонстон, „НАТО и нови светски поредак: идеали и лични интерес“, у: Филип Хемонд и Едвард Херман (прир.) *Деградирана моћ...*, цит. издање, стр. 19.

42) *Сф* Ден Редер, “Говор у Националном Прес клубу у Вашингтону у време агресије НАТО на СРЈ, наведено према: Роберт Хејден, „Пристрасна 'правда': Људски правизам и Међународни кривични суд за бившу Југославију“, *Филозофски годишњак*, 13/2000, стр. 292.

43) *Сф* Емил Влајки, *Демонизација Срба*, цит. издање стр. 111.

Mirjana Radojicic

**THE WESTERN MEDIA OF MAS
COMMUNICATION AND THE EX-YUGOSLAV
CRISIS - FROM THE MEDIATOR IN
COMMUNICATION TO THE AGENT
OF WARS RESULTS**

Summary

In the text the author focuses on the Western mass media's elaboration of the complex *ex-Yugoslav* case throughout its long duration. She starts by inferring that the efficacy of Western media in the that sense cannot be conceived as it should be if regarded outside the wide context of ethically disputable features of Western society's media functioning in modern times. Those characteristics are discussed in the first part of the article and then the author focuses on the West European and US communicology of the *ex-Yugoslav* crisis. Using excerpts from printed and electronic media of the West, she illustrates her stand that it, throughout the *ex-Yugoslav* crisis, played a role of a warring side which, as some authors have already perceived, did not even bother to appear neutral or objective. As such, the Western mass media put themselves in the service of the political interests of their own states, which coincided with the interests of all except the serbian participants in the *ex-Yugoslav* crisis, the author concludes.

Key words: the media of mass communication, the *ex-Yugoslav* crisis, international politics, international ethics.

ЛИТЕРАТУРА

- Baydrillard, Jean, *America*, London & Verso, New York, 1988.
- Belsey, Andrew & Chadwick, Ryth (eds.) *Ethical Issyes in Joyrnalism and the Media*, Routledge, London, 1995.
- Брдар, Милан, "Логика Западних медија као логика моћи: од студије случаја српске кривице до парадигме константног непријатеља", у: *Комуникација, медији, култура*, годишњак Факултета за културу и медије Мегатренд универзитета, 2009.
- Брдар, Милан, "Хуманитарна интервенција и теза о (де)нацификацији као функционални симулакрум", *Филозофски годишњак*, 13/2000, Институт за филозофију Филозофског факултета у Београду, Београд.
- Брук, Петер, "Хушкашко новинарство", у: *Србија мора умрети*, "Филип Вишњић", Београд, 1995.
- Chomsky, Noam, *Necessary Illysions: Thought Control in Democratic Socieities*, Oxford University Press, Oxford, 1989.

- Чомски, Ноам, *Нови милитаристички хуманизам: лекције са Косова*, Плато, Београд, 2000.
- Џонстон, Дајана, „НАТО и нови светски поредак: идеали и лични интерес“, у: *Деградирана моћ: медији и косовска криза* (прир. Филип Хемонд и Едвард Херман), Плато, Београд, 2001.
- Џонстон, Дајана, *Сулуди крсташи*, Атеље М, Београд, 2005.
- Gerbner, G. and oth., „Charting the Mainstream: Television's Contributions to Political Orientations“, у: *Media Power in Politics* (ed. Doris Graber) Congressional Quarterly Press, Washington, 1990.
- Graber, Doris, (ed.) *Media Power in Politics*, Congressional Quarterly Press, Washington, 1990.
- Hemmond, Philip “The rise of the laptop bombardier”, интернет документ без пагинације доступан на <http://www.spiked-online.com/index.php?/site/article/6386/>
- Хабермас, Јирген, *Јавно мњење*, Култура, Београд, 1969.
- Хартман, Ралф, *Часни мешетари*, Прометеј, Нови Сад, 1999.
- Хемонд, Филип и Херман, Едвард, *Деградирана моћ: медији и косовска криза*, Плато, Београд, 2001.
- Херман, Едвард, С., „Сатанизација Срба као пропагандни удар“, интернет документ без пагинације доступан на: <http://nspm.rs/istina-i-pomirenje-na-ex-ju-prostorima/satanizacija-srba-kaio-propagandni-udar.html>.
- Хофбауер, Ханс, *Балкански рат: Разарање Југославије 1991-99*, ИП ”Филип Вишњић”, Београд, 2001.
- Казнев, Жан, “Телевизија и поредак вредности“, *Трећи програм*, бр. 3-4/1977.
- Кин, Џон, *Медији и демократија*, ИП ”Филип Вишњић”, Београд, 1995.
- Кон, Мердори, „Не-хуманитарна оружана интервенција Сједињених држава и НАТО-а као прекршај међународног права“, *Филозофски годишњак*, бр. 13/2000.
- Лоример, Ролен, *Масовне комуникације*, Клио, Београд, 1998.
- Маклуан, Маршал, *Познавање општила-човекових продужетака*, Просвета, Београд, 1971.
- Морен, Едгар, *Дух времена*, БИГЗ, Београд, 1979.
- O' Neill, John, “Journalism in the Market Place”, у: *Ethical Issyes in Journalism and the Media* (ed. Andrew Belsey, & Ryth Chadwick), Routledge, London, 1995.
- Петровић Пироћанац, Зоран, *Избрисати српски вирус - мала енциклопедија расизма и шовинизма на крају миленијума*, Југоисток, Београд, 1999.
- Радојичић Мирјана, „Србија и Евроска унија – етика једног међународно-политичког односа“, *Српска политичка мисао*, ИПС, Београд, бр. 4/2011.
- Rosen, Jay & Michnik, Adam, “The Media and Democracy: A Dialogue”, *Journal of Democracy*, vol. 8, no. 4/1997.
- Сейтмоу-Ћре, Colin, *The political impact of mass media*, Sage Publications, Beverly Hills, California, 1974.
- Стојановић, Светозар, *На српском делу Титоника*, ИП ”Филип Вишњић” & ЦСИ, Београд, 2000.
- Томас, Џ. К. Раџа, “Балкански сукоб и међународна реакција: америчке и српске опције”, *Српска политичка мисао*, вол. 1, 1-4/2001.

Вуковић Слободан *Етика Западних медија - антисрпска пропаганда деведесетих година XX века*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци -Нови Сад, 2009.

Вирилио, Пол, *Информатичка бомба*, Светови, Нови Сад, 2000.

Влајки, Емил, *Демонизација Срба: Западни империјализам, његови злочини, слуге и лажи*, ИКП Никола Пашић“, Београд, 2001.

Жакет, Дејл, *Новинарска етика-морална одговорност у медијима*, Службени гласник, Београд, 2007.

Resume

The article presents the part of a more voluminous text in which the author tried to investigate international ethical dimension of the *ex-Yugoslav* case. In her opinion it was West European and US mass communication media that were among the significant instruments of external intervention in the *ex-Yugoslav* wartime drama during all the fifteen years of its duration. This paper focuses on their elaboration of the complex *ex-Yugoslav* case, i.e. its moral dimension. The author starts by inferring that the efficacy of Western media in the aforesaid sense cannot be conceived as it should be if regarded outside the wide context of ethically very disputable features of Western society's media functioning in modern times. She discusses those characteristics in the introductory part of the text and then focuses on the West European and US communicology of the *ex-Yugoslav* crisis. Using excerpts from printed and electronic media of the West, she illustrates her stand that it, throughout the *ex-Yugoslav* crisis, played a role of a warring side which, as some authors have already perceived, did not even bother to appear neutral or objective. As such, instead of serving the truth about the complex West Balkan interethnic conflicts, which were preceded by a very long and equally complex history, the Western mass media put themselves in the service of the political interests of their own states, which coincided with the interests of all except the serbian internal participants in the *ex-Yugoslav* crisis, the author concludes.

* Овај рад је примљен 12. јануара 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 5. марта 2012. године.